

Danske piedforter fra middelalderen

Af Jens Christian Moesgaard

Foto: TJH.

I *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2018 nr. 2 publicerede jeg sammen med Gabriel Foglia en piedfort af en planlagt skillingudmøntning fra Lund på Erik af Pommerns tid (1396-1439). Piedforter er stykker præget med møntmotiv på en tyk blanket, ofte i et andet metal end den normale mønt. Nogle gange er piedforten i pågældende mønts størrelse, ofte har den dog en lidt større diameter.

Piedforternes funktion – prøvestykke, præsentationsmønt, passertegn, model for gravøren eller andet – er et omdebatteret emne, som ikke skal berøres nærmere her. De er forholdsvis almindelige i Europa, og også i Danmark findes en del stykker fra middelalderen. Jeg vil her publicere en liste over dem, jeg kender til fra tiden før cirka 1500 (se tabel). Denne liste er ganske givet ikke komplet, og jeg vil være meget interesseret i at høre om andre stykker.

I *Hvid, Skilling, Øre. Bidrag til nyere tids mønthistorie* fra 2011 omtaler Jørgen Sømod s. 39-40 en del stykker af mønttyper fra 1500-tallet, der er formodede piedforter (også kaldet klumpmønt). De fleste er imidlertid erkendte som værende støbte og ikke prægede, og Sømod anser dem for at være produceret senere, indtil andet er bevist.

Netop problematikken om prægning eller støbning er også relevant her. Spørgsmålet kompliceres af, at teoretisk set kan nogle blanketterne, der jo er tykkere end normale blanketter, være støbte og dernæst præget. Det indebærer, at nogle stykker måske bærer spor af begge teknikker. Støbning kan give sig til kende på flere måder. Der vil være en støbekant langs randen – det er imidlertid ikke tilfældet på nogen af de her behandlede stykker.

Der er heller ikke entydige spor af slibning eller hamring hele vejen rundt med henblik på at fjerne en støbekant. Der vil ligeledes være rester efter fjernelse af støbningskanalen på kanten. De spor af efterbearbejdning af kanten, som er konstateret, kan dog også skyldes fjernelse af eventuelle øskner.

En ujævn overflade med spor af luftbobler er også tegn på støbning. Flere af de her præsenterede stykker har netop en ujævn overflade, som især gælder for bundfladen

	Type	Møntsted / Dater.	Vægt / Ø / Tykk.	Metal	Kommentar
1	MB 147-150	Roskilde, 1260'erne	8,50 / 24 / 2	kobber	Korroderet overflade. Efterbearbejdning to steder på kant
2	MB 556, 558	Roskilde, 1330'erne	4,04 / 21-22 / ?	?	Tilsyneladende korroderet overflade og blanket-sprække
3	MB 566-67	Roskilde, 1330'erne	5,73 / 19 / 3	kobber	Dobbeltpræg på bagsiden. Skarp kant
4	MB 571	Roskilde, 1330'erne	7,42 / 18-19 / 3	kobber	Korroderet overflade. Blanketsprækker
5	I øvrigt ukendt type	Danmark, Tidligt 1300-tal	5,76 / 20 / 2	kobber	Yderst korroderet overflade
6	Erik af Pommern Sterling	Lund, Ca. 1412-1420	9,58 / 17 / 3	guld	Let dobbeltpræget. Skarp kant
7	Erik af Pommern Kobbersterling	Lund, Ca. 1420-1435	2,96 / 21 / 1	kobber	Meget korroderet. Stedvis spor af efterbearbejdning af kant. Revne
8	Erik af Pommern Planlagt skilling	Lund, 1430'erne	14,43 / 27 / 3	kobber	Forgylt. Gennemboret. Korroderet
9	Hans. Hvid	Malmø, 1483-1513	5,56 / 18-19 / 2	kobber	Forgylt. Korroderet. Øsken orienteret efter monogramside
10	Hans. Hvid	Malmø, 1483-1513	7,75 / 18 / 3	sølv	Skarp kant. Blanketuvej. En del ridser
11	Hans. Hvid	Malmø, 1483-1513	1,55 / 18 / ?	kobberholdig	

MB = Mansfeld-Büllner. Datering og møntstedtskrivning for nummer 1-4 følger Keld Grinder-Hansens værk, *Kongemagtens Krise*, udgivet i år 2000. Metallet er bedømt visuelt.

Foto af mønter:
Victor Palsted Bizoev
(Nationalmuseet)
Ca. 120%

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

og mindre for relieffet. Det minder dog mere om korrosion og kan derfor ikke uden videre tages til indtægt for støbning. Sprækkerne på blanketternes kanter på to af stykkerne er derimod tegn på prægning, og det er den forholdsvis skarpe dobbeltprægning også. Det mest suspekte stykke med hensyn til mistanke om støbning er nr. 5.

Stykkernes samlingshistorie og nuværende opbevaringssteder

1. Befinder sig i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Retroprotokol 1821.1. Dette stykke er aftegnet på planche XXVI, 43 i Ramus og Devegges ufuldendte værk om danske middelaldermønter fra 1800-tallet og som Mansfeld-Büllner 148.
2. Forevist Jørgen Steen Jensen i 1972 af mønthandler Nils Fabricius Lundin (journal 206/72). Den kongelige Mønt- og Medaillesamling har et gipsaftryk af stykket.

3. Stammer fra museumsdirektør C. J. Thomsen (1788-1865) og har nr. 10799a i kataloget over hans samling der blev udgivet i 1876. Det befinder sig i dag i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Gaveprotokol 752.9.
4. Stammer fra museumsinspektør Peter Hauberg (1844-1928) og har nr. 2403 i auktionkataloget over hans samling. Det befinder sig i dag i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Købsprotokol 1715.361.
5. Systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Købsprotokol 1218.4. Købt 1911/12 af postbud Wagner, Assens.
6. Systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Retroprotokol 590. Jørgen Steen Jensen har i værket *Nummi et Humanitas*, der blev udgivet i 2017 i anledning af den polske numismatiker Stanisław Suchodolskis 80 års fødselsdag beskæftiget sig indgående med stykket, der stammer fra Niels Foss' (1670-1751) samling, der i 1739 blev solgt til kongen.
7. Systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Gaveprotokol 611.51. Gave fra Per Magnus, svensker bosiddende i Berlin, november 1868.
8. Systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Gaveprotokol 4679.1. Gave fra Gabriel Foglia 2016, stammer fra sbc-coins, Berlin, 2015, se *NNUM* 2018, nr. 2.
9. Fundet 1949 på Gurre Slot i Nordsjælland. Det befinder sig i systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Fundprotokol 2263.1.
10. Systematisk samling på Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, inventarnummer Retroprotokol 2034. På den gamle etiket i samlingen angives det, at det drejer sig om samme eksemplar som *Beskrivelsen* af 1791, Hans, nr. 35. Dog er kobberstikket i *Beskrivelsen* ikke i alle detaljer ligesom stykket i samlingen. Stykket er illustreret i H. H. Schous *Beskrivelse af Danske og norske Mønter* fra 1926 som Hans, nr. 19.
11. Kungliga Myntkabinettet i Stockholm, meddelt af Lars Lagerqvist til Jørgen Steen Jensen, maj 2006.